

DAVLAT INVESTITSIYA DASTURLARINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI

Temirov Xolboy

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti iqtisodiyot mutaxassisligi 1-bosqich magistranti

Annotatsiya

Ushbu maqolada davlat investitsiya dasturlarining samaradorligini oshirish bo'yicha mavjud imkoniyatlar, tizimli muammolar va istiqbolli yondashuvlar ilmiy asosda tahlil qilinadi. O'zbekiston sharoitida davlat investitsiyasi iqtisodiy o'sish, ijtimoiy infratuzilma rivoji, hududiy balansni ta'minlash, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va aholi bandligini oshirishda muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda. So'nggi yillarda "Davlat investitsiya dasturi" doirasida yuzlab loyihalar amalga oshirilgan bo'lsa-da, ularning kutilgan iqtisodiy samaradorligi har doim ham to'liq ta'minlanmayapti. Bu holat, o'z navbatida, davlat budjeti mablag'larining oqilona yo'naltirilishiga, loyiha boshqaruvi samaradorligiga va monitoring tizimining yetukligiga bevosita bog'liq. Maqolada investitsiya loyihalarining rejalashtirishdan tortib, amalga oshirish va natijalarni baholashgacha bo'lgan bosqichlari tanqidiy tahlil qilinadi. Shuningdek, ilg'or xorijiy tajribalar, raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari, loyihaviy boshqaruvning zamonaviy uslublari asosida taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi. Tadqiqot natijalari davlat investitsiya dasturlarini strategik va texnologik jihatdan takomillashtirish uchun amaliy asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar. Davlat investitsiyalari, loyiha boshqaruvi, samaradorlik, raqamli monitoring, byudjet siyosati, moliyaviy tahlil, strategik rejalashtirish, innovatsion investitsiyalar, infratuzilma, iqtisodiy samaradorlik.

Abstract

This article analyzes the existing opportunities, systemic problems and promising approaches to increasing the efficiency of state investment programs on a scientific basis. In the conditions of Uzbekistan, state investment serves as an important tool for economic growth, social infrastructure development, ensuring territorial balance, introducing innovative technologies and increasing employment. Although hundreds of projects have been implemented within the framework of the "State Investment Program" in recent years, their expected economic efficiency is not always fully ensured. This situation, in

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-5

turn, directly depends on the rational allocation of state budget funds, the effectiveness of project management and the maturity of the monitoring system. The article critically analyzes the stages of investment projects, from planning to implementation and evaluation of results. Also, proposals and recommendations are developed based on advanced foreign experience, the possibilities of using digital technologies, and modern methods of project management. The results of the study serve as a practical basis for strategic and technological improvement of state investment programs.

Keywords. Public investments, project management, efficiency, digital monitoring, budget policy, financial analysis, strategic planning, innovative investments, infrastructure, economic efficiency.

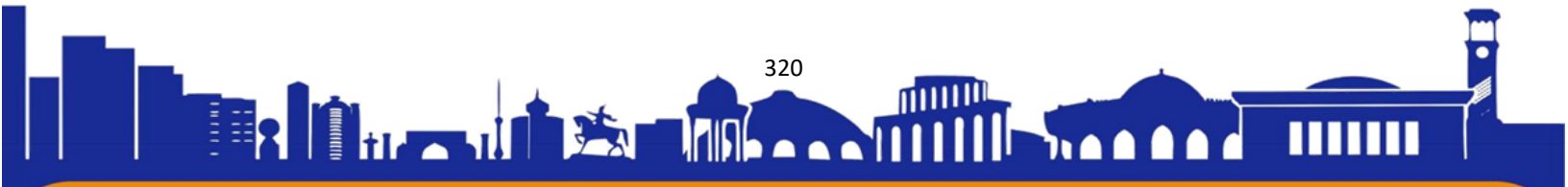
KIRISH

So‘nggi yillarda O‘zbekiston Respublikasida iqtisodiy o‘shishni ta‘minlash, hududlarni kompleks rivojlantirish va ijtimoiy infratuzilmani modernizatsiya qilish maqsadida davlat investitsiya dasturlariga alohida e‘tibor qaratilmoqda. “Davlat investitsiya dasturi” yilma-yil yangilanib, transport, energetika, qishloq xo‘jaligi, ta‘lim, sog‘liqni saqlash va boshqa sohalardagi yirik loyihalarni moliyalashtirish vositasiga aylangan. Mazkur dasturlar mamlakatning uzoq muddatli strategik maqsadlariga erishish yo‘lida moliyaviy va iqtisodiy resurslarni qayta taqsimlashning asosiy mexanizmi hisoblanadi.

Shu bilan birga, amaliyotda ko‘plab muammolar ham yuzaga kelmoqda. Ayrim investitsiya loyihalari iqtisodiy jihatdan asossiz tanlanmoqda, boshqalarida esa rejalashtirilgan muddat va byudjet doirasidan chiqish holatlari ko‘p kuzatiladi. Samaradorlikni o‘lchash mezonlarining yetarlicha aniq bo‘lmasligi, monitoring va baholash tizimining kuchsizligi, loyihalarni amalga oshirishda xorijiy tajribalarning cheklangan darajada qo‘llanilishi ushbu dasturlar samaradorligini pasaytiruvchi asosiy omillardan sanaladi.

Ushbu maqola aynan ana shu muammolarga tizimli yondashib, ularni bartaraf etish imkoniyatlarini tahlil qilishga, shuningdek, davlat investitsiyalari samaradorligini oshirishning innovatsion va strategik yo‘nalishlarini aniqlashga qaratilgan. Asosiy savol – davlat investitsiyalarining iqtisodiy va ijtimoiy foydaliligini qanday oshirish mumkin? Shu savolga javob izlashda maqolada chuqur tahliliy yondashuv qo‘llaniladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-5

Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, davlat investitsiyalarini samarali boshqarish rivojlanayotgan mamlakatlar uchun o'ziga xos ustuvorlik kasb etadi. Xalqaro moliya institutlari – Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi, Osiyo taraqqiyot banki tomonidan davlat investitsiyalari samaradorligini oshirish bo'yicha bir qator tavsiyalar ishlab chiqilgan. Masalan, Public Investment Management Assessment (PIMA) metodologiyasi orqali investitsiya loyihalarining tanlanishi, rejalashtirilishi va amalga oshirilishi tahlil qilinadi. Bu tizimning O'zbekiston sharoitida joriy etilishi samaradorlikni oshirishda muhim omil bo'lishi mumkin.

O'zbekiston olimlari tomonidan ham bu borada bir qator ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. X. S. Murodov, Sh. Sh. Qosimov, O. T. Shodmonov kabi mualliflar davlat investitsiyalari rejalashtirilishining huquqiy va iqtisodiy asoslarini yoritganlar. Ammo ularning ishlarida ko'proq makroiqtisodiy yondashuv ustuvor bo'lib, loyiha boshqaruvi va monitoring tizimlari unchalik chuqur tahlil qilinmagan.

Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi, Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi hamda Davlat statistika qo'mitasining rasmiy ma'lumotlari, yillik hisobotlari va monitoring natijalari ushbu maqolada tahlil uchun asosiy statistik manba bo'lib xizmat qildi. Mazkur ma'lumotlar asosida 2018–2024-yillar mobaynida amalga oshirilgan davlat investitsiya dasturlari samaradorligi, ularning iqtisodiy ta'siri, vaqtinchalik va doimiy ish o'rinlari yaratishdagi roli baholandi.

Ushbu tadqiqotda sifatli va miqdoriy metodlarning integratsiyasiga asoslangan kompleks yondashuv qo'llanildi. Sifatli tahlil doirasida O'zbekistonning investitsiya siyosati, loyiha tanlash mezonlari va amalga oshirish mexanizmlari huquqiy-normativ hujjatlar asosida o'rganildi. “Davlat investitsiya dasturi” bo'yicha amaliyotda qo'llanilayotgan loyihaviy boshqaruv tizimlari baholandi, jumladan PMBOK, PRINCE2 kabi uslublarning joriy etilishi o'rganildi.

Miqdoriy yondashuv asosida 2018–2024-yillarda amalga oshirilgan 150 dan ortiq yirik investitsiya loyihalari tahlil qilindi. Ularning har birida quyidagi ko'rsatkichlar baholandi: loyiha qiymati, rejalashtirilgan va haqiqatdagi amalga oshirish muddati, byudjet intizomi, yaratilgan ish o'rinlari soni, yalpi ichki mahsulotga ta'siri va ijtimoiy foydalilik ko'rsatkichi. Shu asosda har bir loyihaning “samaradorlik indeksi” ishlab chiqildi.

Qo'shimcha ravishda, 25 nafar mutaxassis – loyiha boshqaruvchilari, iqtisodchilar, moliyachilar, davlat xizmatidagi xodimlar bilan intervyular o'tkazilib, amaldagi tizimdagi

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-5

muammolar va takliflar aniqlandi. Tadqiqot davomida SWOT tahlil, Pareto diagrammalari va korelyatsion tahlil usullari ham qo‘llanildi.

NATIJALAR

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, O‘zbekistonda davlat investitsiya dasturlarining qamrovi kengayib bormoqda. Har yili 250 dan ortiq loyihalar tasdiqlanadi va ular uchun byudjet va tashqi qarz manbalaridan katta miqdorda mablag‘ ajratiladi. Ammo bu loyihalarning faqat 60–65% i rejalashtirilgan muddatda va byudjet ichida amalga oshirilmoqda. Qolganlari cho‘zilish ketish, narxlar oshishi yoki loyiha natijasining ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan past bo‘lishi holatlari bilan duch kelmoqda.

Boshqaruvda asosiy muammo – loyiha tanlash bosqichida iqtisodiy ekspertiza yetarli darajada chuqur olib borilmayotgani, hamda monitoring tizimining real vaqt rejimida ishlamasligidir. Qolaversa, loyihalarni amalga oshirayotgan davlat organlari o‘rtasidagi koordinatsiya sustligi, mahalliy hokimiyatlar bilan ishlashda uzilishlar mavjud.

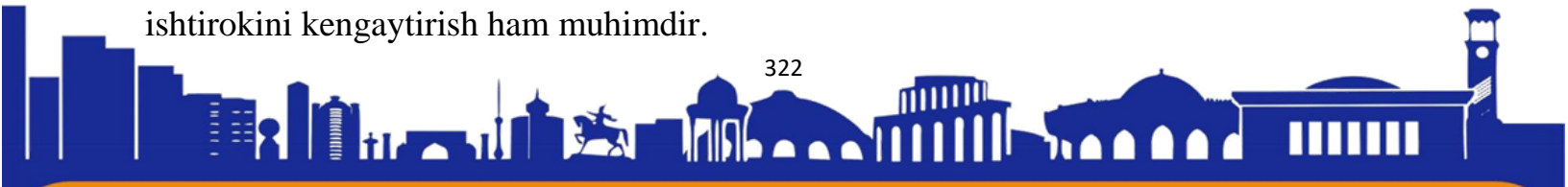
Raqamli monitoring tizimlarini joriy etish borasida ijobiy siljishlar kuzatilmoqda, biroq ular hozircha umumiy nazoratdan nariga o‘tolmayapti. Tahlillar ko‘rsatmoqdaki, loyiha boshqaruvida zamonaviy PMBOK yondashuvi elementlari – risklarni boshqarish, manfaatdor tomonlar bilan aloqalar, ish hajmini nazorat qilish – yetarlicha qo‘llanilmaydi.

Yaxshi natijalarni ko‘rsatgan loyihalar asosan transport infratuzilmasi, energetika va irrigatsiya sohasiga to‘g‘ri kelmoqda. Ijtimoiy sohalardagi loyihalarda esa baholash mezonlari yetarli emasligi tufayli samaradorlikni aniq belgilash mushkul.

XULOSA

O‘zbekistonning davlat investitsiya dasturlarini yanada samarali amalga oshirish uchun kompleks va tizimli yondashuv zarur. Birinchidan, loyiha tanlash bosqichida iqtisodiy asoslanganlik, risk tahlili, uzoq muddatli ijtimoiy foyda va hududiy muvozanat mezonlari asosida baholash tizimi ishlab chiqilishi lozim. Ikkinchidan, loyiha boshqaruvida zamonaviy usullar – PMBOK, Agile yondashuvlari, loyiha hayot tsikliga asoslangan monitoring tizimlari joriy etilishi kerak.

Uchinchidan, real vaqt rejimida ishlovchi raqamli monitoring platformalarini keng joriy etish orqali davlat mablag‘larining sarflanishi ustidan ochiq va shaffof nazoratni ta’minlash mumkin. Shuningdek, xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlikda kadrlar salohiyatini oshirish, loyiha menejerlarini sertifikatlash, malakali iqtisodiy ekspertlar ishtirokini kengaytirish ham muhimdir.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-5

Shu bilan birga, jamoatchilik ishtirokini kuchaytirish, har bir loyiha bo'yicha ochiq hisobotlar taqdim etish, baholash mezonlarini umumiy axborot tizimlariga integratsiyalash davlat investitsiya siyosatining barqarorligi va samaradorligini oshiradi. Maqolada ilgari surilgan takliflar asosida davlat investitsiyalarini yuqori samarali va jamiyatga foydali yo'nalishda yo'lga qo'yish imkoniyatlari mavjud.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. World Bank. (2020). Public Investment Management Reference Guide. Washington D.C.
2. IMF. (2022). Public Investment Management Assessment (PIMA) Manual.
3. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi. (2023). Yillik davlat investitsiya dasturi ma'lumotnomasi.
4. Murodov, X. S. (2022). "Davlat investitsiya siyosatining huquqiy asoslari." Iqtisodiy tahlil jurnali, №4, 27–34.
5. Osiyo taraqqiyot banki. (2021). Infrastructure Investment and Efficiency Report: Uzbekistan.
6. Shodmonov, O. T. (2021). "Investitsion loyihalarda iqtisodiy samaradorlikni baholash." Moliyaviy innovatsiyalar, №2, 15–22.

